manden undervejs »havde du nævnt de karle ved deres rette navn, så havde jeg aldrig fået magt over dem« (12), »derved frelste du mit liv, for havde du sagt deres rigtige navn havde de splittet mig ad« (10). Manden spørger »har du dem alle?« og hun svarer »ja, undtagen en sølle halt stakkel, men den kommer bagefter« – den ulv blev i mange år set ved Barkholt i Skæve s. (13).

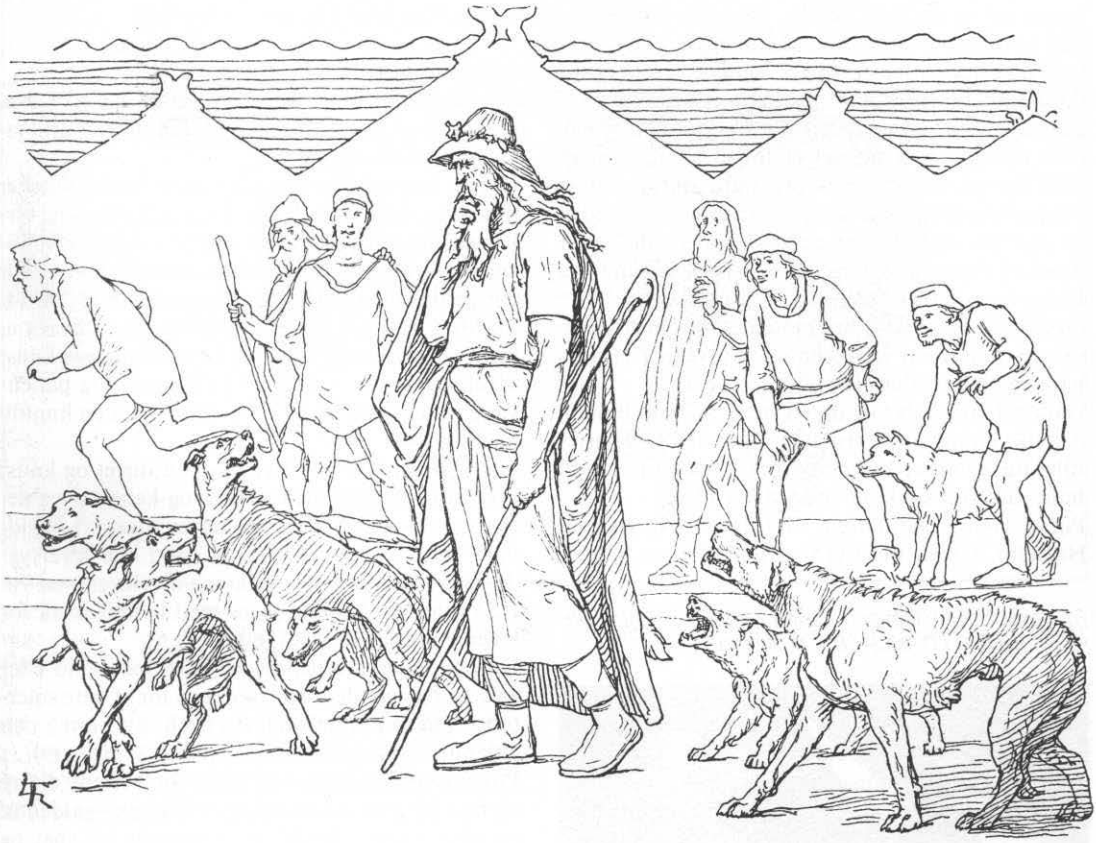

Odin omgivet af sine ulve. Illustration af Lorenz Frølich til Den ældre Eddas Gudesange, 1895.

Mejlgård på Djursland var meget plaget af ulve indtil general von Osten 1753 overtog godset; han fik dem, uvist hvordan, til at løbe ud i havet (14).

Sagnene kan skyldes, at ulven visse steder pludselig forsvandt, således i Vendsyssel o. 1740-50 og på Århusegnen 1742, måske som følge af en ondartet epidemi blandt ulvene.

En kone i Husby SSlesvig var heks og kunne forvandle sig til en ulv (15).

LITTERATUR: (1) *464* 8,1886,401; (2) *296g* 2, 107 sml. *8* 97 (primo 1400-t, latin); *74* 207f; (3) *464g* 6.2,205; (4) *286* 162f sml. *464g* 6.2,206; *847* 2,3; (5) *761* 3,1870-71,78f sml. *464g* ny rk. 6,247; (6) *761* 1,148f; (7) *464f* 1,88; (8) *296e* 2,103; (9) *464f* 1,88,99-101; (10) *464f* i,88,99-101 sml. *464g* 6.2,205; (11) *464g* 6.2,207; (12) *283* nr. 212; (13) *761* 1,148f; (14) *847b* 1,133; (15) *709* 68-70; sml. *464g* 6.2,20.

MYTOLOGI, FABLER, EVENTYR

Odin havde to tamme ulve, Gere og Freke ('grådig', 'glubsk'), de åd af hans hånd og fik hvad der stod på hans bord i Valhal, selv levede han af vin. Til Balders ligfærd kom jættekvinden Hyrrokkin ridende på en ulv og med en hugorm som tømme. Solens og månens hurtige løb skyldes, at de forfølges af jætter i ulveskikkelse. Fenrisulven, avlet af Loke med en jættekvinde, blev holdt bundet, men under ragnarok (verdens ende) slipper den løs og sluger Odin før den selv dræbes.

I de fleste af vore dyrefabler om ulven lader den sig narre af ræven eller bliver menneskets bytte

(1), eventyrene skildrer oftest dens umættelige grådighed (2). En karl forbinder en såret ulvekonge, som til gengæld hjælper ham med at samle landets ulve ved slottet, her æder de kongen og karlens brødre (3); ulv æder en vogterdrengs fem lam, et føl, hans far og mor, en kat lader sig sluge af ulven, gnaver hul i dens mave og befrier de slugte (4); prins forvandles af ond stedmoder til en ulv, men genforvandles da han har revet hendes hjerte ud og drukket hendes blod (5); ulv skaffer kød til prinsesse holdt fanget i højen, hvor den har hule (6); tolv ulve forfølger helten, får hver en flæskeside og lader ham fortsætte rejsen (7); kongen lover sin datter til en ulv (forvandlet prins), som kan gætte, hvad det er for et skind som er slået op på slottets port (8); mod slutningen af Den gyldne Fugl skal prins skære hoved og hale af en stor ulv og bytte om på deres plads, da bliver dyret til rigets arveprins (9). – Prins Gråben (10); Drengen og Ulven (11).

Også i folkeviserne skabes mennesker om til ulve, således Jomfruen i Ulveham, Jomfruen i Hindeham og Nattergalen (12).

Gåder: hvilket dyr er ulven mest lig? (ulvinden); der står en mand på trille og råber ned til Hjertelille: nu kommer Firben og ta'r Toben (mand på hølæs advarer sin kone mod ulven) (13).

Poesi: Henri Nathansen, Gråulven (14); Ludvig Holstein, Ulven kvad (15); Anders Hune, Ulven og lammet (16); Hans Hartvig Seedorff, Ulven og lammet (17).

De eneste ulve i nutidens Danmark lever i zoologiske haver. BIOFOTO/Birger B. Christensen.

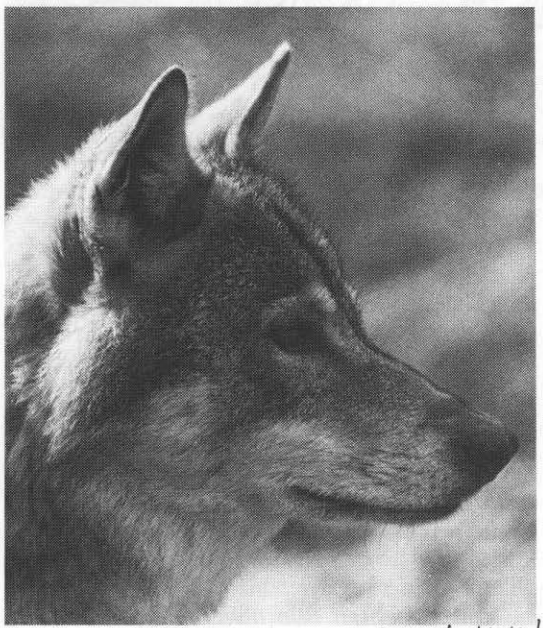

Troldkvinde fløjtede de mange ulve i Vendsyssel til Lønstrup klit, hvorfra de sprang ned og drukkede (Grorm, Benzon, Spøgelser og sagn fra dansk natur 1, 2000, 27)

148

LITTERATUR: (1) *464j* 33f,67-78; *534* 97,100; *58* 1,1772,674f; (2) *80* 100; (3) *464* 13,93; (4) *552* 21f; (5) *794* 2,200; (6) *436b* 1,38; (7) *464* 5,154; (8) *534* 93-97; (9) *192* 86-94; (10) *513* 34-41; (11) *283b* 214-16; (12) *153* 2,156; 2.2,286; *212c* 3,970; *534* 89-91; (13) *464n* 183; (14) *598* 88f; (15) *360j* 13-16; (16) *371b* 45f; (17) *782b* 64-67.

LÆGEMIDLER

»Lejrekrøniken« fortæller om jætten Læ på Læsø, at han så en læge helbrede syge får med en drik lavet af kogt ulvekød (1).

Ulvens højre øje bindes på patient med koldfeber (malaria), dens hoved lagt under patients seng virker søvndyssende; brændt og pulveriseret ulvehoved drysses på kræftsår; håret ophører at gro hvor der gnides med ulvemælk (begyndelsen af 1400-t; 2). Mod epilepsi spises ulvens hjerte og bæres et bælte af ulveskind (1400-t; 3), der indtages knust ulvehjerte i vin – det skal til en mandlig patient være fra en han- og til en kvindelig fra en hunulv (o. 1800; 4).

For kolik spises på ristet brød en tørret og knust ulvetarm blandet med sukker og kanel, over det smertende sted bindes en tørret ulvemave fyldt med varm havre (1600-t; 5). Mod alle leversygdomme indtages tørret og knust ulvelever med vin (1533; 6), det samme tages med kvindemælk for lever- og lungelidelser (1600-t; 7).

De rige lader ulvetænder belægge med guld eller sølv og hænger dem på spædbørn for at lette smerterne ved tandfrembruddet (1648; 8); børn i den alder fik som legetøj en ulvetand til at bide i (9).

Pulveriseret ulvetunge er givet for hestens diarré og lagt på dens hornkløft (hovlidelse), »galden af en ulvs lever« blandet med bomolie på spat og sår, ulveskarn indgivet for springorm (10). Stædig hest køres med tømme af ulveskind (11). »En god hest skal have 3 ting af en ulv, 3 af en ræv og 3 af en kvinde: ulvens øjne, grådighed og at bære hovedet højt, rævens korte ører, lange rumpe og lette gang, kvindens brede bryst, fornemme adfærd og hår samt at den er villig at komme op på« (o. 1700; 12).

Et af de mange råd for oksens ondartede lungesyge var tørret ulvelunge (13); for at værne kvæget indgav man det ulvens lunger og lever, som havde stået ni døgn i eddike og derefter var tørret og pulveriseret (14).

LITTERATUR: (1) *112* 277; (2) *8* 80f; (3) *315c* 51,117; (4) *464p* 73; (5) *940* 168; *464p* 151; (6)

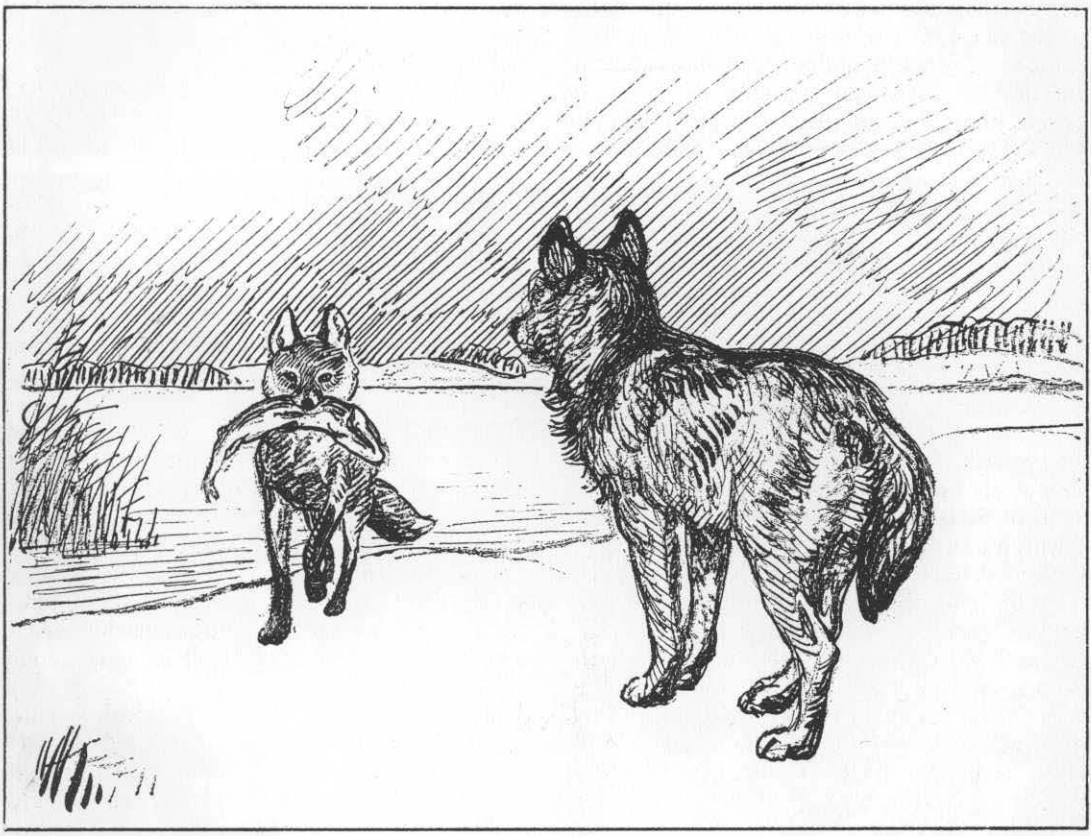

I folkeeventyret om »Ræven og ulven« lærer den snu Mikkel ulven, hvorledes man ved hjælp af halen fanger fisk i en våge i isen. Ulven fryser fast, og Mikkel kan nu løbe med hele byttet. Tegning af Johannes Larsen i Axel Olrik: Danske Sagn og Æventyr, 1918.

673 29b; (7) *816* 4,87; (8) *919* 28f; (9) *434* 4,642 (1593); *659* 25,1082; *73* 24; (10) *74* 72,93,108, 113,128; (11) *175* 74; (12) *167* 1935,24; (13) *74* 153; (14) *74* 59.

ORDSPROG, MUNDHELD, TALEMÅDER

Liggende ulv finder sjældent ådsel (Saxo 5. bog), sjældent kommer lam i liggende ulvs mund (Peder Laale), sovende ulv fanger ej mange dyr (Peder Syv). Ulv forliger stridende svin (Saxo 5. bog), ulvens sult tæmmer svinenes strid (Peder Laale). Ulv er nær hvor dens ører ses (Saxo 5. bog), når man ser ørerne af ulven er den selv ikke langt borte (Peder Syv).

Ulv er ukendt mand og mistroet (Peder Laale), ukendt mand er som en ulv = har ingen ret (Peder Syv). Lær ulven paternoster [fadervor], han siger altid lam! lam! (Peder Laale), man prædiker aldrig så længe for ulven, han siger dog »lam!« inden aften (Peder Syv) = naturen går over optugtelsen.

Ulvens afkom hyler som ulve (Peder Laale). Den som omgås med ulve han lærer at tude (Peder Laale), den som æder med ulven får også at tude med ham; den tuder alt, som af ulv er kommet (Peder Syv), nu: man må tude med de ulve, man er iblandt; sml. s. 152.

Den som havner i ulvens mund vender ikke uskadt tilbage (Peder Laale), det som kommer i ulvs mund vil ikke ud igen; ondt at stikke sin hånd i ulvemund (Peder Syv).

Når kalvene er borte bliver ulv føde for ulv; selv ulve rives når de ikke har kalve; ulven tager også talte får, eller: ulven røver fra flokken hvor meget den end tælles = om en dumdristig tyv; ulv jager ikke lammet på marken, hvor den skjuler sig (alle Peder Laale), – hvor den er født (Peder Syv) sml.

Næste opslag: Et gammelt ordsprog siger, at man må tude med de ulve man er iblandt. Det gælder i alle miljøer – også i skænkestuen »Holger Danske« i København. Træsnit af Knud Gamborg i Illustreret Tidende 9-8-1874.